

Editörler

Prof. Dr. İsmail Erdoğan - Doç. Dr. Enver Demirpolat

İSLAM AHLAK ESASLARI
VE
FELSEFESİ

Yazarlar

Prof. Dr. İsmail Erdoğan
Doç.Dr. Enver Demirpolat
Doç.Dr. İrfan Görkaş
Dr. Öğr.Üyesi Ahmet Piriç
Dr. Öğr.Üyesi Ali Yıldırım
Dr. Öğr.Üyesi Cengiz Çuhadar
Dr. Öğr.Üyesi Emel Sünter
Dr. Öğr.Üyesi Hakan Çoşar
Dr. Öğr.Üyesi Kemal Göz
Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Ülger

Editörler
Prof.Dr. İsmail Erdoğan - Doç. Dr. Enver Demirpolat
İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi

ISBN: 978-605-9498-48-7

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

1. Baskı: 2019

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Atabasım San. ve Tic. A.Ş.

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Önsöz

Her medeniyet anlam yüklediği kavramlar üzerine inşa edilir. Bu bağlamda denilebilir ki medeniyetler kendi düşünce dünyasının şekillenmesinde yapı taşı görevi gören kavramlarını da kendileri oluşturur. Bu kavramların muhtevasını daha sonra zenginleştirerek bunlardan deyimler, atasözleri veya önermeler ortaya çıkarır. Bu oluşumda en büyük pay düşünce alanında lokomotif görevi yapan filozoflarıdır.

Toplumun tümü veya her bir ferдинin iyi-kötü, güzel-çirkin kavramlarının mihenk taşı kabul edilerek oluşturulduğu, dini, milli, ahlaki ve tarihi erdemleri de içinde barındıran, örf, adet, gelenek ve göreneklerle mecedilmiş ahlak kuralları, asıl gaye olan mutluluk tesisi için hayatın her merhalesinde filozofların birinci derecede düşünce sistemlerini meşgul etmiştir.

Dinlerin, inanç ve düşünce sistemlerinin asıl amacının mutlu fert ve mutlu toplumlar oluşturmak olması hasebiyle farklı din, inanç ve düşünce sistemlerinde aynı hedefe yürüme konusunda bir paralellik görülmektedir. İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi adlı bu çalışmamızda söz konusu durum açık bir şekilde kendini belli etmektedir. Gaye ve hedef aynı olunca, o hedef ve gayeye götüren yolların benzerliği kadar tabii bir şey olmaz.

“İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi” adı altında yaptığımız bu çalışma, İslam ahlak ilkeleri ile bu ilkelerin felsefi yorumlarını incelemeyi amaç edinmiş bir çalışmadır. Şüphesiz her iki alanı bir ahenk içerisinde ele almanın birtakım zorlukları bulunmaktadır. Bu zorlukların başında, vahiy ve peygamber tavsiyesi olan ahlaki ilkeler ile beşeri bir hasıla olan felsefi görüşlerin uyum içinde götürülmesi gelmektedir. Ayrıca İslam öncesi dönemlerde ortaya çıkmış kimi ahlaki görüşlerin, İslam ahlakı ve Müslüman filozofların bu konularda ileri sürdüğü fikirlerle uyum içinde ele alınması da üzerinde durulacak önemli bir sorundur.

Yapmış olduğumuz bu çalışma, bütün bu problemler de dikkate alınarak planlanmış ve mümkün olduğu kadar İslam ahlak ilkelerini

felsefî birikimle uzlaştıracak bir incelemeyi hedeflemiştir. Böyle bir amaç doğrultusunda hazırladığımız bu eser, Türkiye'nin değişik üniversitelerine mensup ve alanında bilgi birikimine sahip olan seçkin akademisyen ve bilim adamlarının emeklerinin ve alın terinin bir sonucudur. Eserin konu başlıkları, başta ilahiyat fakülteleri olmak üzere bazı yükseköğretim kurumlarında okutulan ahlak ve İslam ahlakını konu edinen ders içerikleri de dikkate alınarak seçilmiş ve mümkün olduğunca anlaşılır bir dille yazılmaya gayret edilmiştir.

Böyle bir eserin hazırlanması için bizleri teşvik eden ve eserin basılmasına kadar her süreçte başarılı bir organizasyon sergileyen Lisans Yayıncılık ile eserin meydana gelmesinde yazılarıyla katkı sunan değerli akademisyen ve bilim adamlarına şükranlarımızı sunarız. Ayrıca eserin redaksiyonunda yoğun emek harcayan Tülin AKSOY, Nurşan NOZOĞLU ve Büşra ARI hanımefendilere de teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Bu çalışmanın Türk ilim dünyası için hayırlara vesile olması ve daha yararlı çalışmalarını teşvik etmesi en büyük temennimizdir.

İstanbul, 2018

Editörler
Prof. Dr. İsmail Erdoğan
Doç. Dr. Enver Demirpolat

İÇİNDEKİLER

Önsöz

III

Bölüm 1

AHLAK VE TEMEL AHLAKİ KAVRAMLAR

9

1.1. Ahlakın Konusu ve Gayesi	10
1.1.1. Ahlak İlminin Konusu	13
1.1.2. Ahlak İlminin Gayesi	14
1.2. Ahlak Felsefesi ve Ahlakın Temellendirilmesi	15
1.2.1. Ahlak Felsefesi (Etik)	15
1.2.2. Olgü-Değer İlişkileri Bağlamında Ahlak	17
1.2.3. Ahlakın Temellendirmesi	19
1.2.3.1. Psikolojik Temellendirme	19
1.2.3.2. Epistemolojik Temellendirme	20
1.2.3.3. Ontolojik Temellendirme	21
1.3. Ahlakın Din ve Diğer İlimlerle Olan İlişkisi	22
1.3.1. Ahlak ve Din İlişkisi	22
1.3.2. Ahlak'ın Diğer İlimlerle İlişkisi	27
1.3.2.1. Ahlak ve Felsefe İlişkisi	27
1.3.2.2. Ahlak ve Hukuk İlişkisi	28
1.3.2.3. Ahlak ve Psikoloji İlişkisi	29
1.4. Ahlak Yargısını Diğer Yargılardan Ayıran Nitelikler	30
1.5. Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları	31
1.6. Ahlakın Değişip Değişmeyeceği Problemi	36
1.6.1. Ahlakın Değişebileceği Görüşü	36
1.6.2. Ahlakın Değişmeyeceği Görüşü	40
Yararlanılan Kaynaklar	45

Bölüm 2
İSLAM AHLÂK FELSEFESİ VE AHLÂK EKOLLERİ **47**

2.1. İslam Ahlak Felsefesinin Teşekkülü	48
2.2. İslam Ahlak Felsefesinin Kaynakları	53
2.2.1. Temel Kaynaklar	53
2.2.1.1. Kur'an-ı Kerim	53
2.2.1.2. Hadis ve Sünnet	56
2.2.2. Diğer Kaynaklar	57
2.2.2.1. Kültür, Örf, Adet ve Gelenekler	57
2.2.2.2. Antikçağ Filozoflarının Ahlak Görüşleri	58
2.2.2.3. İslam Filozoflarının Ahlakla İlgili Eserleri	61
2.3. İslam Ahlak Felsefesinin Özellikleri	63
2.4. İslam Düşüncesinde Ahlak Ekolleri	64
2.4.1. Geleneksel Dinî Ahlak	64
2.4.2. Kelâmî Ahlak	67
2.4.3. Felsefî Ahlak	69
2.4.4. Tasavvufî Ahlak	71
Yararlanılan Kaynaklar	77

Bölüm 3
BİREYSEL VE TOPLUMSAL AHLAK **79**

3.1. Bireysel Ahlak	80
3.1.1. Bireyin Kendi İç Dünyasıyla Oluşan Ahlaki Davranışlar	82
3.1.1.1. Nefsi Korumak (İnsanın Hayatını Sürdürmesi)	83
3.1.1.2. Umumi Terbiye (Beden ve Ruh Terbiyesi)	84
3.1.2. Övülen İyi Huy ve Davranışlar (Faziletler/Erdemler)	85
3.1.2.1. Bilgelik (Hikmet)	88
3.1.2.2. Yiğitlik (Şecaat)	89
3.1.2.3. Ölçülü olmak (İffet)	89
3.1.2.4. Adalet	90
3.1.3. Üç Toplumsal Sınıf ve Temel Erdemlerle İlgili Değerlendirmeler	92
3.1.4. Yerilen Huy ve Davranışlar (Rezîletler)	93
3.1.4.1. Erdemlere Benzeyen Rezîletler	93
3.1.4.2. Erdemlerin Karşıtı Olan Rezîletler	96
3.2. Toplumsal Ahlak	98
3.2.1. Toplumsal Ahlakın Oluşmasında Etkin Olan Unsurlar	102
3.2.1.1. Birey	102
3.2.1.2. Kültür	102
3.2.1.3. Dil	103

3.2.1.4. Din	103
3.2.1.5. Tarih	104
3.2.2. Toplumsal Ahlak'ın Temel Kurallarından Bazıları	105
Yararlanılan Kaynaklar	109

Bölüm 4 **TÜRK-İSLAM AHLAK FİLOZOFLARI** **VE AHLAK GÖRÜŞLERİ**

111

4.1. Kindi ve Ahlak Anlayışı	114
4.2. Ebubekir Zekeriya Razi ve Ahlak Anlayışı	116
4.3. Farabi ve Ahlak Anlayışı	120
4.4. İbn Sina ve Ahlak Anlayışı	123
4.5. İbn Miskeveyh ve Ahlak Anlayışı	127
4.6. Gazali ve Ahlak Anlayışı	129
4.7. Nasîreddin Tusi ve Ahlak Anlayışı	131
4.8. Celaleddin Devvani ve Ahlak Anlayışı	134
4.9. Kınalızade Ali Efendi ve Ahlak Anlayışı	137
Yararlanılan Kaynaklar	140

Bölüm 5 **AİLE VE DEVLET AHLAKI**

143

5.1. Aile Ahlakı	144
5.1.1. İslam Aile Ahlakı Terimleri	144
5.1.1.1. Aile Ahlakının Kaynakları	145
5.1.1.2. Aile Ahlakının Konuları	146
5.1.2. Ailenin Unsurları	148
5.1.2.1. Ailenin Oluşum Esasları ve Nikâh İlkesi	148
5.1.3. Mal ve Servet Yönetimi	154
5.1.4. Aile Hayatının Süreklilik İlkeleri	156
5.1.5. Aile Ahlakı Felsefesi	157
5.2. Devlet Ahlakı	159
5.2.1. İslam Devlet Ahlakı Terimleri	159
5.2.1.1. Devlet Felsefesinin Kaynakları	162
5.2.1.2. Devlet Felsefesinin Konuları	162
5.2.1.3. Devletin Oluşumu	163
5.2.2. Devletin Çeşitleri	164
5.2.2.1. Klasik Dönem Devlet Çeşitleri	164
5.2.3. Devletin Süreklilik İlkeleri	173
Yararlanılan Kaynaklar	176

Bölüm 6	179
İSLAM İŞ AHLAKI	

6.1. İş (Çalışma)	181
6.1.1. İş Hayatının Temel Problemleri	183
6.2. İş Ahlakının Tarihi Serüveni	184
6.3. İşçi/Çalışan Ahlakı	187
6.4. İşveren Ahlakı	189
6.4.1. İşverenlerde Bulunması Gereken Ahlaki Özellikler	189
6.5. Meslek Ahlakı	191
6.5.1. Ahilik	191
6.6. Ticaret Ahlakı	193
6.6.1. Ticaret Yapanlarda Bulunması Gereken Ahlaki Özellikler	194
Yararlanılan Kaynaklar	205

Bölüm 7	207
HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEK AHLAKI	

7.1. İslam Ahlak Anlayışının Oluşmasında Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Önemi	210
7.2. Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed	212
7.3. Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakı	215
Yararlanılan Kaynaklar	231